

Соња М. Павловић*

Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за англистику

МАГБЕТ – ОД ИДЕАЛНОГ ДО ТРАГИЧНОГ ЈУНАКА

Предмет овог рада је Магбет – главни јунак и носилац Шекспирове истоимене трагедије. Трагедији *Магбет* приступићемо најпре указивањем на карактерне особине главног јунака тако што ћемо испитати на који начин Магбет може бити детерминисан као идеални, а на који начин као трагични јунак. Аналитичким приступом трагедији, усмерићемо се на три кључна чиниоца која се постављају за темељ истраживања: вештице, Магбетову амбицију и утицај који леди Магбет има на Магбета. Испитивањем ова три фактора ћемо указати на Магбетов продор у свет злочина који започиње вештичјим пророчанствима и потпуно изобличује моралне норме које је до тада следио. Магбетова амбиција, постављена у центар као преломна тачка његове злобе, нарочито је оснажена пророчанством треће вештице и има највећег удела у Магбетовом трагичном паду. Леди Магбет је додатни елемент претходно поменутих чиниоцима. Не допушта да се већ усађена злочиначка нит у Магбету прекине и улога јој је да га подстакне на криминогену активност. Међусобно испреплетани, ови фактори утичу на корениту метаморфозу Магбетове личности, урушавају његов интегритет, његово племенито унутрашње биће које се окреће злу и погубно делују на његово психичко стање. Стога је циљ указати на генезу коју је лик Магбета прошао – од идеалног до трагичног, као и на то како је тај нагли прелаз резултирао трагичношћу Магбетове судбине, односно како је Магбетова судбина у узрочно-последичној вези са његовим почињеним злоделима.

Кључне речи: Магбет, трагедија, јунак, вештице, пророчанство, амбиција, леди Магбет, злочин, судбина

1. Увод

За годину настанка Шекспировог *Магбета* узима се 1606. година, да би само пет година касније уследило прво извођење представе *Магбет* у позоришту *Глоуб*. Настанак *Магбета* мотивисан је историјским контекстом и везује се за „Барутну заверу“ (*The Gunpowder Plot*) из 1605. године када је покушано краљеубиство на Џејмса I зато што краљеви супарнички противници окренути католицизму нису прихватили протестантски режим његове владавине. Једна од најкраћих трагедија, штампана постхумно 1623. године, у себи има елементе сенеканске трагедије који додатно појачавају заплет. Грађу за *Магбета* Шекспир је преузео из Холиншедове *Хронике* са већ оформљеним заплетом, ликовима и фабулом. Донекле је следио садржај из *Хронике*, док је делом стварао сам, препуштајући се сопственом стваралачком заносу уз право да у своју верзију унесе извесне модификације.

Бројне су студије чији је предмет интересовања био *Магбет*, па се тако ова

* sonja9538@gmail.com

трагедија изучавала с аспекта психоанализе и еко-критике, младе научне дисциплине. У психоаналитичкој студији супружника Магбет, Фројд (FROJD 1916: 133–136) се бавио изучавањем узрока психичког слома челичне леди Магбет и Магбетовог наглог преокрета у тиранина. Након извесних претпоставки, ипак није дошао до одговора. На крају је, вођен ставом психоаналитичара Лудвига Јекелса (Ludwig Jekels) (в. FROJD 1916: 137), закључио да супружнике Магбет не треба посматрати као два одвојена ентитета, већ као јединство да би се узроци њихових промена сасвим увидели. Еко-критика (IGAN 2006: 82, 86–87) пружила је новије тумачење трагедије *Магбет* усредсређујући се на однос природе и човека, односно повезаност коју са њом остварује Магбет. Природа је у највећем конфликту са главним јунаком – буни се против његове злобе и исказује је изазивањем несклада у живом свету: ветар свом силином односи димњаке, земља подрхтава, сова се чује, а Данканови коњи нападају једни друге (ŠEKSPIR 2003: 65, 70) као одраз жала за краљем кога је убио Магбет. Овакав пример покушај је да се каже да са природом треба остваривати хармоничан однос и поштовати њене законе како се не би преобратила у људског непријатеља који сурово кажњава.

Упркос различитим приступима изучавања ове трагедије, Магбетов лик ћемо посматрати кроз призму Аристотелове теорије трагичног јунака који, слично Магбету, не „pada u nesreću zbog svoje zloće i svog nevaljalstva nego zbog neke pogreške“ (ARISTOTEL 2008: 77). Магбет има јасан циљ пред собом, али методе за којима посеже често се сукобљавају са оним што је дозвољено. Рационалне мисли којима се усмери ка остварењу циља, као пут којим најпре крене, а потом од њега одустане, прекида трагична грешка развијањем прекомерне плодноности његове маште и жељом за убиствима где незаустављиво срља из једног злочина у други занемарујући последице. Овакав след догађаја који по интензитету постаје све снажнији, а ефекат трагедије драматичнији, доводи до све убрзанијег и динамичнијег сплета несрећних околности у којима Магбет губи живот. Магбетово страдање последица је погрешног расуђивања које га наводи да одступи од предвиђеног начина делања и издигне се изнад судбинских сила. Њега савлађује разум, мотивима који га подстичу на делање не може се одупрети, а умом и неделима жели досегнути границе ирационалног. Ипак, треба имати у виду да његова злоба није урођена, већ је продукт трагичне грешке која изобличује његову перцепцију морала.

Шекспир је Магбета исконструисао на крајње необичан начин, као јунака дуалне природе због чега је Магбет описан као „херој-злочинац“² (BLUM 2010: 4) који је „некад био јунак“ (KLAJN 1964: 31), а постао је убица. Оваква класификација чини Магбета несвакидашњим јунаком Шекспировог опуса у коме се преплићу елементи добра и зла док су остали јунаци махом одређени као трагични, чак и пре него што се такав епилог догоди.

2. Магбет као прототип идеалног јунака

Магбет је на самом почетку трагедије представљен као прототип идеалног јунака коме је тешко уочити иједну ману. Он је храбар ратник, војсковођа, синоним за оличење одважности, смелости и неустрашивости чији свет чине борбе, ратовања

2 “hero-villain”

и бројни успеси које остварује на бојним пољима. Борбе у којима учествује и врло често ризикује живот обилују динамиком и неочекиваним опасностима. Магбет је неустрашив и у потпуности је раван супротставити се сваком противнику колико год да је борба неизвесна и тешка, што и потврђује његово иступање у борби против Макдоналда, вође побуњеничких снага удружених против краља Данкана:

„Магбет јуначни
– Тај назив он ваљано заслужује –
Пркосећ срећи, мачем витлаше,
Од крвна посла што се пушио –
[...]
Прокрчи себи пут, док не спази
Тог роба, нит му руке пружио,
Ни реко збогом, већ га распори
Од пупка све до зуба, па му главу
На утврђења наша натаче“ (ŠEKSPIR 2003: 38).

Сличан став исказује и Кољевић (2012: 110) који додаје да је „[т]име [...] већ наговештено да за Магбета нема препреке пред којом би застао ни тачке од које не би могао отићи још даље“. Изузев предводничке војске пред којом се истиче својим врлинама и заслугама, Магбет се посебно истиче и код краља Данкана који не скрива задивљеност срчаношћу којом Магбет приступа борбама. Несумњиво, Магбетова снага је надљудска, оданост краљу беспрекорна и доноси му велике повластице. Погубљењем издајничког тана од Кодора, али и због успеха који је Магбет постигао у борби са Макдоналдом, Магбетов титуларни ранг заслугом постаје виши, па уз титулу тана од Гламиса коју је наследио од оца, присваја и кодорску. Тактичка стратегија коју је осмислио прилично је добро утврђена – одлуке које доноси су чврсте, он дела самоуверено, а успешан исход борби унапред је познат.

Моралним особинама и физичком снагом, Магбет умногоме подсећа на англосаксонског јунака Беовулфа из истоименог епа који се истицао „kao idealni heroj“ (DEKANIĆ – JANOSKI 1998: 144). Поред тога, Магбетово опхођење према Данкану и ратничка етика којој прибегава подсећају на приврженост херојском кодексу из средњовековног периода.

Херојски кодекс је чинио скуп правила која су се ратници обавезали да ће поштовати, бити покорни свом подређеном, па чак жртвовати и живот ако је потребно. Магбет је савесно испуњавао критеријум дужности ратника према Данкану. Осећао се морално одговорним за сваки свој ратнички поступак, па му је био циљ да, победама које оствари, оснажује и своје ратнике у тежњи да постану идентични.

Заснован на критеријумима које је Тацит поставио у својој *Германији* (в. DEKANIĆ – JANOSKI 1998: 22), херојски кодекс се сматрао тестом издржљивости ратника, уверењем у којој мери је ратник способан истрајати пред најтежим изазовима и показатељем врлина које га чине идеалним и издвајају из масе. Као такав, стиче славу и постаје узор другима који сличном теже.

Међутим, постоје изазови којима јунак мора одговорити и изван оквира

херојског кодекса. Магбет показује човечност када се испрва одупире регициду, чиме иступа као побуњеник против било ког вида насиља шаљући поруку тиранском свету да убиство није легитимно средство којим се оправдава постизање вишег циља. Аверзија Магбета према убиству омогућава му да се над ситуацијом издигне и не дозволи да га жеља за влашћу савлада. На тај начин истиче важност доследности својим ратницима у намерама и ставовима колико год награда примамљива била. Јунак је онај ко идеализам задржи и у ситуацијама када греши или чини преступ као Магбет, који се и тада труди да одржи слику идеалног. У својој трагици изналази простора за кајање, што се сматра племенитим људским поступком, па тиме у читаоцима подстиче саосећајност према самом себи која га још више уздиже.

Магбет је остварена личност и у породичном животу. Његов складан однос са леди Магбет заснован је на слози, потпори, међусобном поштовању и разумевању, а јачина таквог односа омогућује им да компензују бездетство и учвршћује њихову идилу. За њу је он идеални супруг и ослонац коме она узвраћа верношћу и приврженошћу. Слично ратницима у борби који уз Магбета осећају велику сигурност, и Леди се осећа заштићеном, па се безбрижна препушта благодетима живота.

Изазови са којима се Магбет свакодневно сусреће не спречавају га да одговорно приступа свом ратничком позиву и породичном животу и тако се оствари на пољу и идеалног јунака и супруга.

3. Вештице – пророци Магбетове трагике

Вештице су у елизабетанском добу због својих натприродних способности изазивале страх. Имале су моћ да изазову болест, уништавају усеве, проузрокују бродоломе, склапају пакт са ђаволом и посредством својих невидљивих помагача у облику животиње наносе зло потенцијалној жртви. Опасност од вештичје магије односила је велики број живота због чега је краљ Џејмс I увео *Акт о вештичарењу* из 1563. по коме је вештичарење важило за кривично дело, да би касније уведен *Акт* из 1604. године за овакав магијски ритуал омогућио изрицање смртне казне. Шекспир, који је био краљев поклоник и знао је за његову опчињеност вештицама, у његову част написао је *Магбета* и започео своје дело управо овим „јунакињама“.

У *Магбету* вештице имају призвук мистичности, порекло им је непознато, спољни изглед застрашујућ, комуницирају специфичним језиком, па њихова пророчанства углавном захтевају темељну анализу. У пророчким исказима којима вештице поздрављају Магбета: „Здраво, Магбете, глумиски тане, здраво! / Здраво, Магбете, кодорски тане, здраво! / Здраво, Магбете, потоњи краљу, здраво!“ (ŠEKSPIR 2003: 42) пак нема загонетности, али уносе извесну збуњеност и утичу на промену Магбета и његовог досадашњег живота. Одједном се Магбетов фокус са верне службе краљу најпре помера на размишљање о другом изреченом пророчанству. Он вапи за више информација. Нејасно му је на који начин ће постати кодорски тан, али га вештице остављају без одговора и муњевито ишчежавају са сцене. Магбет је занемео. Такво пророчанство му импонује, али и делује апстрактно. Енигма Магбетове друге титуле убрзо се разрешава јер откривањем издајства кодорског тана, Магбет бива овенчан њоме. Међутим, „[т]ек након треће поруке Магбет

постаје заинтересованији и замишљенији, јер га на нешто подсећају, што он чува у себи“ (PETROVIĆ 2004: 15). Трећа порука је позив на зло коме се Магбет не одупире јер је жељан онога што тренутно није у његовом поседу.

Ипак, остаје упитно, ако је намера о Данкановом убиству већ постојала у Магбетовом уму пре визије треће вештице, ко су онда оне. Јесу ли оне предсказивачи будућности који на нешто упозоравају или наговештавају, гласнице судбине или подстрекивачи на злодело? Већина критичара (BREDLI 1992: 303; ALARDAJS 1931: 116; EVANS 1979: 200; GORDIĆ PETKOVIĆ 2003: 22; NATOL 2007: 284; SNAJDER 2010: 75) сагласна је у ставу да „Магбету вештице проричу блиставу каријеру, али му не кажу нити налажу да убије Данкана. То је Магбетова одлука, а њихово пророчанство је само снажна, почетна ‘инспирација’“ (KOLJEVIĆ 2012: 18). Вештице су само „симболични прикази“ онога што Магбет планира (BREDLI 1992: 303), штит обелодањивања његових мисли на јаву иза којих се скрива, имагинарни „кривац“ Магбетове зле судбине и оправдање за његове злочиначке замисли. У стварности, једини кривац је Магбет који своју судбину исписује сам препуштајући се надаље амбицији и њеном разорном утицају.

4. Амбиција – Магбетово двоструко огледало

Амбиција је „јака жеља да се у нечему успе“³ (SAMERS 2003: 43). Јачина жеље активира борбене механизме појединца, па оснажен њима стреми ка остварењу циља, док се понекад жеља за успехом надвије над границом нормалности и води ка деструкцији. Амбиција често корелира са завишћу и љубомором и све се оне могу назвати страстима које на нешто подстичу. Зависно од начина на који се усмеравају ка циљу, могу бити подстицајне или патолошке.

Код Магбета амбиција има две стране: она која га глорификује и она која је узрок његове деструктивности. Прва страна његове амбиције је компетитивног духа која се нарочито истиче на бојном пољу. Он је личност акције, вођа ратника који мора показати најбоље карактеристике, што и изискује да мора бити амбициозан. У амбицији носи једну (не)контролисану страст, покретачку снагу, мотив за сталним напредовањем и истицањем, проналази смисао живота и ратовања, подстрек на акцију која увек резултира победом, а он бива адекватно награђен.

Приметимо само са колико жара и амбиције ступа у борбу против Норвежана са Банком када њих двојица извојевају још једну од већих победа: „Ко топови са двоструким мецима, / [н]а непријатеља они ударише / [с] удвострученим ударцима“ (ŠEKSPIR 2003: 39). Његова амбиција равна је силини крволочних удараца којим се осмељује на противника. Иако првенствено човек, на терену је тиранин са циљем да искорени непријатеља из својих редова. Нема сентименталности ни према коме. Сентимент људскости одвојен је од оног ратничког од тренутка када се краљу заветовао на верност. Амбиција га одржава, оснажује да буде оно што је, доноси му славу, просперитет и бенефите којима ниједан ратник не би одолео.

Узрок Магбетове амбиције лежи у *темпераменту* (BREDLI 1992: 308) настањеном у биолошкој страни његове личности – предузимљив је, агресиван и изнад свега амбициозан. Међутим, присећање да је олако постао гламиски и

3 “a strong desire to achieve something”. У тексту је дат ауторов превод цитата на српски.

кодорски тан буди у њему помисао о „олакшаној“ методи доласка на трон. Његово размишљање о краљеубиству заснива се на чисто здраворазумској логици – ако су му убиства непријатеља доносила повласт, зашто му и убиство Данкана не би донело титулу. Ту долази до споја здраве са патолошком амбицијом са којом се Магбет све више саживљује и дозвољава јој да, у виду необуздане страсти, преузме потпуну контролу над њим и његовим поступцима. Магбет постаје роб сопствене амбиције. У њему лоше надвладава добро, свирепост морал, жеља за влашћу човечност, убилачка жеља његове супруге постаје и његова, чиме он, према другој редуktivној теорији трагедије (в. FRAJ 2000: 238), урушава сва три начела: морално и људско заједно јер себе преображава у злочинца, а своју борбену амбицију у убилачку, као и божанско јер планира убиство, а то је велики грех.

Магбетови људски нагони првобитно се противе убиству. Свестан је онога што мора, али поново тражи легитимни бег од убиства препуштајући жељу за краљевањем судбини: „Хоће ли срећа да ја будем краљ, / [...] нек ме срећа закраљи / [а] да се и не макнем“ (ŠEKSPIR 2003: 45). Такав вид Магбетовог размишљања краткотрајног је карактера јер вест да Данкан планира поставити сина Малколма за легитимног наследника сасвим неутралише Магбетове недоумице и појачава спремност на злочин када Магбетова амбиција достиже врхунац. У том тренутку, Магбет, слично драмском јунаку, „[s]uočen sa višnjom nužnošću koja mu se nameće i usmerava ga, [...] unutrašnjim kretanjem svoga karaktera usvaja tu nužnost, čini je svojom do te mere da je hoće, da čak strastveno želi ono čemu se inače suprotstavlja“ (STOJANOVIĆ 1984: 11, fn. 9). Злочин је неминовност осликан кроз амбицију. Магбет мора убити.

5. Леди Магбет у улози подстрекивача на злочин

Леди Магбет једна је од најсвирепијих Шекспирових јунакиња чију појаву прате озлоглашени епитети. Представљена је као „прототип дијаболичне жене“ и „оличење зла“ (PETROVIĆ 2004: 65, 107). Овако дескриптивно обојена нота њене личности сведочи о озбиљности њеног задатка – да ојача Магбетову амбицију и омогући да се предсказана визија вештица реализује у дело. Снагу њеног детерминизма и непоколебљивост у намери одржава Хеката, богиња црне магије која каналише зло, чиме и сама Леди испуњава све критеријуме демона придружујући се трима вештицама. Изразито амбициозна Леди на злочин је најпре мотивисана јер јој доноси титулу краљице, јачање моћи и уздизање положаја на друштвеној лествици. Из њега ће настојати да извуче максималну корист, а све то може се остварити једино ако Магбета стратегијом претвори у свог пиона. Прва препрека на коју наилази је Магбетова доброћудна нарав коју мора испунити зломом. Циљ јој је да његова убилачка снага буде приближна снази њеног карактера да би могао убити.

Сазнање о Данкановом доласку у двор усмерава је на радикалан корак преображаја сопственог тела у супротни пол како би убрзала динамику заплета и осигурала успешност акције:

„Ходите, дуси ви,
Што убилачке мисли рађате,

Ражените ме овде,

[...]

У моје женске груди

Ви, убилачке слуге, уђите,

[...]

Став'те ми [ж]уч место млека!“ (ŠEKSPIR 2003: 50).

Тиме се жели ослободити свега што је природно и људско и Магбету предочи нови модел „морала“ у коме доминира зло. Очекује да се преображајем самостално искаже на делу јер је, према елизабетанским правилима, као жена увек била у подређеном положају и Магбетовој сенци. Преображај би јој омогућио да убија и по први пут искуси Магбетову устаљену улогу на бојном пољу. Као жена не би смела убити Данкана, нарочито што у њему види очинску фигуру, па постоји оправдана сумња да би је емоционалност могла савладати и тиме урушити читаву акцију. Надаље тиранију прогресивно повећава захтевом од злих сила да јој дају снагу којом тврди да би новорођенчету „[и]з безубих [...] десни сису [...] / [и] стргла своју и мозак истресла“ (ŠEKSPIR 2003: 55). Жели да уместо мајчиног млека унутрашњост њеног тела буде испуњена отровом. Тиме потврђује да су људски и мајчински сентименти у њој одумрли и да је кивна на цео мушки род, поготово вештице јер су Магбету ставиле јалов скиптар у руке (ŠEKSPIR 2003: 74) како му не би могла подарити наследника, што у њој изазива жељу да се убијањем других свети.

За крајњи изазивачки стимулус одабира повреду Магбетове мушкости:

„Је л' страх те бити делом, храброшћу,

То што си жељом?

[...]

То беше онда звер што учини

Да мени повериш овај подухват?

Кад си га подузет дрзно – био си човек,

Па да си више сад но што си био,

Још више само човек био би“ (ŠEKSPIR 2003: 54–55).

Ове речи подсећање су Магбета на циљ и покушај елиминисања његове слабости јер ако успе у отклањању свих унутрашњих препрека које га спутавају у намери, Магбет ће означити потврду „човечности“ и самим тим спремност на злочин.

Супружници Магбет очигледно имају различиту перцепцију зла и хероизма. За Леди је преступ не одважити се ђавољем позиву на службу, злодело које Магбет треба да учини је *херојско* (BREDLI 1992: 323), што се коси са оправданим хероизмом који Магбет испољава на бојном пољу. Неутралисањем непријатеља доноси добробит држави и краљу док ће краљевим убиством, сем немира у Шкотској, нанети доживотни немир и себи. Магбет се не може издићи над унижењем величине своје мушкости. Слови за Данкановог најбољег ратника, па осећа унутрашњу потребу за самопотврђивањем пред Леди, пред собом, чак и пред целим светом. Бива слоњен, а то значи пристанак на злочин. Повреда мушкости за њега је већа и болнија од ране

коју он зада или прими од непријатеља у борбама. Његова „рана“ не зацељује, већ разгаљује на акцију у којој убиство рођака треба да постане еквивалентно убиству непријатеља, где се свака граница људскости губи, а охолост започиње.

Вербална реторика која краси Леди прожима се кроз трагедију и сматра њеним најјачим оружјем којим слама жртву да се може поредити са врсним римским ораторима. Њени аргументи толико су убедљиви да завршавају на нивоу реторичких питања после којих јунак одмах дела. Чак и у тренуцима Магбетове сумње у успех злочина, Леди, довољно речнички поткована, категорички се одупире таквој могућности. Речитост је њен божански дар који је злоупотребила за зле махинације у коме недостижно постаје оствариво, а имагинарно реалност, баш као и нож који се Магбету привиђа пред злочин. Имагинарни нож, који Магбет доживљава као физички опипљив предмет, потпора је реторичком насиљу Леди над Магбетом, а крваве пеге на ножу означавају већ предвиђени резултат исхода, Магбетов последњи позив на злочин, али и позив ка моћи и власти који му, након краљеубиства, остаје сасвим отворен.

6. Извршење и последице злочина. Магбетов трагични крај

Речи су те којима Магбет једино потврђује извршење злочина. Изостављањем поступка, Шекспир је хтео да избави Магбета „гнушања и осуде“ читалаца (GORDIĆ PETKOVIĆ 2003: 20) нудећи им слободну интерпретацију, тако да се убиство не окласификује гнуснијим него што јесте нити да се Магбету припише умањена кривица јер убија под утицајем спољних сила. Магбет сасвим беспомоћног Данкана убија у сну, а помисао на такву сцену изазвао би јаке емоционалне реакције читалаца будући да Магбет са краљем остварује родбинску везу. Без обзира на то, Магбет се издиже над сукобом лојалности, не дозвољава да његова лична осећања према краљу надвладају она злочиначка и убија из освете јер краљ, упркос Магбетовим заслугама, ниподаштава његове претензије на престо. Магбет му је само привидно наклоњен из користољубља јер се нада круни док Данкана оцењује као слабог, пасивног владара, без ауторитета чија је једина предност што има власт.

Док је убијао, могуће је да га покушај одустајања од такве намере није заобишао ни тада, а све то Шекспир је вешто скрио како би очувао чврстину Магбетовог лика који ни од једне опасности не зазире, чак и кад треба убити. По извршеном убиству, постепено попушта и Магбетова емоционална страна. Сећање за злочин праћено је грижом савести и кајањем. Магбет у мислима често визуализује злочин, узнемирује га свачији шум или покрет, а понајвише окрвављени нож којим је убио.

Трагедија *Магбет* не кулминира Данкановим убиством. Оно Магбету постаје полазна тачка за нова злодела које ће он тек починити. Краљево убиство потресло је готово читаву Шкотску, али не и Магбета. Магбет се наоружава новом снагом, отуђује од Леди и сам себи постаје најјачи савезник у планирању даљих убистава.

Банко је Магбетова нова жртва јер се чини да га угрожава више него Данкан за време владавине. Магбетова бојазан да би се пророчанство треће вештице о Банковом наследнику трона могло остварити ствара раздор између двојице

некадашњих пријатеља и ратничких компањона који су у борбама једни другима штитили животе. С друге стране, Банкова физичка снага и интелигенција развијају осећај инфериорности у Магбету јер не може доминирати. Банко је врло брзо прозрео намеру вештица да својим пророчанствима Магбета наведу на пропаст, али и Магбетову жељу да пророчанство треће вештице спроведе у дело. То је Банка навело на закључак да је једино Магбет, притајени малициозни јунак који се скрива иза маске идеалног, имао мотив да убије краља. Можда Магбет умишља да би Банко после Данкана могао постати краљ јер има све предиспозиције за такав положај: поштење, честитост, физичку снагу, изузетно развијен интелект, па је то додатни разлог за мржњу. Магбет, спрам оваквих Банкових особина, једино има ум испрограмиран за убиства и уклањање супериорнијих од себе. Самим тим, склоп Банкове личности за њега је недостижан, што он не може поднети, те одлучује да Банка уклони налагањем убиства.

Магбет надаље добија мотив за наношење зла Магдафу. До Магбета допире вест да Магдаф и Данканов син Малколм, удружених снага, оснажени енглеском војском, планирају да га збаце с престола и самим тим му одузму титулу коју је незаконито стекао Данкановим убиством. Таква вест подстиче Магбета на бурну реакцију. Одмах налаже убиство Магдафове супруге и детета, чиме утиче на гашење још једне племићке лозе, а Магдафу оставља трајни белег који један родитељ доживотно носи са собом. Магдафовог сина убија један од Магбетових унајмљених крвника док убиство леди Магдаф није приказано. Погођен сазнањем да је остао без породице која је чинила смисао његовог живота, Магдаф се обавезује на освету Магбету и његову што скорију смрт, у чему наилази на Малколмову потпору. Убиство Магдафове породице само је привидна утеха нестанка свих Магбетових препрека, али на крају, у свету пуном крви и сивица у који је Магбет укопан, долази до једине правде – Магдаф убија Магбета, враћа стабилност Шкотској, моралне ратничке вредности поново оживљава, а Малколм с правом завређује титулу краља која му је одувек законски припадала.

Овакав епилог трагедије специфичан је у односу на остале епизоде трагедија у којима је типично да „junak umire zbog svoje greške ili pokušaja da je popravi, ali pre nego što umre, postaje plemenitija ličnost, zato što je postao svestan svog nedostatka i zato što je zbog toga izmenio svoj način delovanja u toku radnje“ (ANDERSON 1975: 343). У Магбету, напротив, све људско одумире, он смело прекорачује све претходно поштоване моралне, етичке и законске норме, мотивисан искључиво убилачким нагонима на добит. Вештице су, незасите туђом патњом и страдањем, превариле Магбета у намери да се одважи злочиначком подухвату, што он прекасно увиђа. На тренутке увиђа и своју грешку која га, уместо у покајање, одводи у још једну борбу са фаталним исходом. Магбетова жеља за покајањем можда је једнака колико и Магдафова жеља за осветом, али чак и у кобном тренутку, Магбет се труди да у борбу унесе некадашњи ратнички дух, поново на себе навлачи плашт тиранина и одазива се мегдану у ком, већ свестан исхода, одлучује да достојанствено погине: „Кад смрт ми, ево, почиње да прети, / [б]ар ћу под оружјем ко јунак умрети!“ (ŠEK-SPIR 2003: 123).

Магбет је Шекспиров најкрволочнији јунак по убиствима исто колико је

Леди најсвирепија по карактеру. Злодела изводи у низу спрам Отела који најпре тражи доказ Дездемонине невере да би је потом убио и Хамлета који не пристаје олако на злочин иако зна да једини може осветити оца. Исто тако, Магбет показује најмањи степен жала за учињеним, што је у супротности са Отеловим јауцима због убиства Дездемоне када схвати да је био Јагова марионета и тескобе коју Хамлет све време носи због освете оца. У односу на грчке јунаке, шекспировски јунак сам руководи својом судбином и следи је до тренутка страдања, а Магбет је морао страдати због сукоба неморала и части узрокованих амбицијом.

7. Закључак

Анализом Магбета успели смо да сагледамо јунака у свим сегментима, како се доследан правилима службе, која подсећају на средњовековни херојски кодекс, по јунаштву и хероизму може упоредити са Беовулфом, једним од највећих јунака англосаксонске епохе, како са Леди остварује складан породични живот, али и како тиранија, нечовештво, безосећајност и охолост под утицајем амбиције доминира његовим карактером. С путање идеалног, Магбета понајвише преобраћа пророчанство треће вештице о потенцијалном краљевању, у чије остварење верује, пошто су се претходна два пророчанства олако остварила. Треће пророчанство Магбет прихвата као „светлу“ судбину коју одлучује да следи. Доживљава га као „награду“ за дотадашња ратничка постигнућа и јединствену шансу коју никада није имао. Зато размишља о краљеубиству и надаље се препушта амбицији која на њега делује погубно. Даљи низ, започет вештичјим пророчанствима, па настављен амбицијом, употпуњује леди Магбет призивањем злих сила да је ражене, повређивањем Магбетове мушкости и вербалном реториком како би убрзала акцију. Леди тријумфује над Магбетом у надмудривању речима, постиже циљ и заузврат добија његову потврду за злочин.

Магбет убија, али му злочин не доноси ништа добро. Означава почетак Магбетовог психолошког пада из ког се не може извући. Његово стање праћено је великим унутрашњим немирима, кривицом и грижом савести. Међутим, уместо наслућеног епилога, долази до преокрета. Када се очекивало да Данкановим убиством уследи и Магбетов трагични крај, до тога ипак не долази, већ Магбет изналази нове жртве – Банка и Магдафову породицу и тако наставља са даљим злоделима. Магбет зазире од остварења пророчанства треће вештице о Банковом потенцијалном наследнику који би засео на трон и сасвим угрозио Магбетов план о краљевању, док се Магдаф удружује са Малколмом да би заједничким снагама свргли Магбета са престола. Будући да Магбету прети опасност с обе стране, то му је сасвим довољан мотив да наложи убиства Банка и Магдафове породице, с тим да Банка и Магдафовог сина убијају крвници које је унајмио Магбет, док се убиство леди Магдаф, попут Данкановог, одиграло изван видокруга читалаца.

Изучавањем Магбетове личности увидели смо колико је амбиција, нарочито подстакнута пророчанством треће вештице и сасвим распламсана утицајем Леди, разорила Магбета и у њему уништила све оне часне и моралне особине којима су се, почев од краља, и сви остали ратници могли дивити. Његово јунаштво, херојство, оданост, срчаност и надасве моралне особине које су га одувек пратиле у борбама,

и чиниле и идеалним и јединственим јунаком, нестале су оваквим убиствима, а са њима је, и у буквалном и у фигуративном смислу, убијена једна велика личност као што је Магбет. Магбет је цену живота платио смрћу, али је исто тако „убијен“ захваљујући амбицији и лаковерности коју је испојио према онима под чији је утицај олако пао, недовољно виспрен да се самостално и у правом тренутку одупре том истом утицају и тако избави из канџи зла.

Цитирана литература

- ALARDAJS 1931 [1927]: ALLARDYCE, Nicoll. "The Tragedie of Macbeth". In: *Studies in Shakespeare*. London: The Hogarth Press, No. 3, 1931, 110–136.
- ANDERSON 1975: ANDERSON, Maksvel. „Suština tragedije“. U: *Drama. Rađanje moderne književnosti*. Priredila Mirjana Miočinović. Beograd: Nolit, 1975, 340–346.
- ARISTOTEL 2008 [oko 335. p. n. e.]: ARISTOTEL. „Tragična lica. Strah i sažaljenje“. U: *O pesničkoj umetnosti*. Prevod s originala, predgovor i objašnjenja Miloš N. Đurić. Beograd: Dereta, 2008, 76–78.
- BLUM 2010: BLOOM, Harold. "Introduction". In: *Bloom's Modern Critical Interpretations: William Shakespeare's Macbeth – New Edition*. Edited and with an introduction by Harold Bloom. New York: Infobase Publishing, 2010, 1–6.
- BREDLI 1992 [1904]: BRADLEY, Andrew Cecil. "Macbeth". In: *Shakespearean Tragedy: Lectures on Hamlet, Othello, King Lear, Macbeth*. Introduction to the Third Edition by John Russell Brown. New York: Macmillan Education, 1992, 290–354.
- DEKANIĆ – JANOSKI 1998 [1988]: DEKANIĆ-JANOSKI, Sonja. „Herojski kodeks u istoriji i književnosti“; „Lik Beovulfa, istorija i legenda, simboličko značenje i hrišćanski nauk koji nagoveštava“. U: *Kritička istorija stare engleske književnosti*. Drugo, ispravljeno izdanje. Beograd: Filološki fakultet; Kragujevac: „Nova svetlost“, 1998, 22–30, 144–151.
- EVANS 1979: EVANS, Bertrand. "The Dramatist as Practiser: Macbeth". In: *Shakespeare's Tragic Practice*. Oxford: Clarendon Press, 1979, 181–222.
- FRAJ 2000: FRYE, Northrop. "Mit jeseni: tragedija". U: *Anatomija kritike: Četiri eseja*. S engleskog prevela Giga Gračan. Zagreb: Golden marketing, 2000, 234–252.
- FROJD 1916: FREUD, Sigmund. "Some Character-Types Met with in Psycho-analytical Work". In: *Shakespeare: Macbeth; A Casebook*. Edited by John Wain. London: Macmillan, 1968, 132–137.
- GORDIĆ PETKOVIĆ 2003: GORDIĆ PETKOVIĆ, Vladislava. „Šekspirov Magbet: iskušenja vlastoljubivosti“. U: *Magbet*. Autor Vilijam Šekspir. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2003, 7–34. [orig.] ГОРДИЋ ПЕТКОВИЋ, Владислава. „Магбет: искушења властољубивости“. У: *Магбет*. Аутор Вилијам Шекспир. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2003, 7–34.
- IGAN 2006: EGAN, Gabriel. "Nature and Human Society: Macbeth". In: *Green Shakespeare: From Ecopolitics to Ecocriticism*. London and New York, Routledge: Taylor & Francis Group, 2006, 82–91.
- KLAJN 1964: KLAJN, Hugo. „Šekspirove tragedije“. U: *Šekspir i čoveštvo*. Beograd: Prosveta, 1964, 22–38.
- KOLJEVIĆ 2012 [1981]: KOLJEVIĆ, Nikola. „Magbetov put u visoko društvo“. U: *Šekspir tragičar; Andrićevo remek-delo*. Tom III. Beograd: Službeni glasnik; Banja Luka: Akademija nauke i umjetnosti Republike Srpske, 2012, 108–132. [orig.] КОЉЕВИЋ, Никола. „Магбетов пут у високо друштво“. У: *Шекспир трагичар; Андрићево ремек-дело*. Том III. Београд: Службени гласник; Бања Лука: Академија науке и умјетности Републике

- Српске, 2012, 108–132.
- NATOL 2007: NUTTALL, Antony David. “The Trigger: *Macbeth*”. In: *Shakespeare the Thinker*. London: Yale, 2007, 284–290.
- PETROVIĆ 2004: PETROVIĆ, Stevan P. *Makbet i leđi Makbet*. Beograd: Partenon, 2004. [orig.] ПЕТРОВИЋ, Стеван П. *Макбет и леђи Макбет*. Београд: Партенон, 2004.
- SAMERS 2003 [1978]: SUMMERS, Della. *Longman Dictionary of Contemporary English*. Harlow: Longman, 2003, 43.
- STOJANOVIĆ 1984: STOJANOVIĆ, Zoran. „Pitanje tragedije“. U: *Teorija tragedije*. Priredio Zoran Stojanović. Beograd: Nolit, 1984, 9–21.
- SNAJDER 2010: SNYDER, Susan. “Theology as Tragedy in *Macbeth*”. In: *Bloom’s Modern Critical Interpretations: William Shakespeare’s Macbeth – New Edition*. Edited and with an introduction by Harold Bloom. New York: Infobase Publishing, 2010, 73–84.
- ŠEKSPIR 2003: ŠEKSPIR, Vilijam. *Magbet*. Predgovor Vladislava Gordiċ Petković. Preveo Svetislav Stefanović. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2003. [orig.] ШЕКСПИР, Вилијам. *Магбет*. Предговор Владислава Гордић Петковић. Превео Светислав Стефановић. Београд: Завод за удбенике и наставна средства, 2003.

Sonja M. Pavlović

MACBETH – FROM IDEAL TO TRAGIC HERO

The subject of this paper is Macbeth – the main hero and the bearer of Shakespeare’s tragedy of the same name. Firstly, we will approach the tragedy of *Macbeth* and point out the character traits of the main hero by examining in which way Macbeth can be determined as an ideal and in which way as a tragic hero. With an analytical approach to the tragedy, we will focus on the three key factors that are laid as the groundwork of the investigation: witches, Macbeth’s ambition and the influence Lady Macbeth has on Macbeth. Examining the three factors, we will point out Macbeth’s penetration into the criminal world that begins with the witches’ prophecies and completely distorts the moral norms he followed until then. Macbeth’s ambition, placed at the centre of his malice, is considerably strengthened by the prophecy of the third witch and plays the greatest part in Macbeth’s tragic downfall. Lady Macbeth is an additional element to the previously mentioned factors. She does not allow the criminal thread already ingrained in Macbeth to be cut and her role is to incite him to criminogenic activity. Mutually intertwined, these factors affect the radical metamorphosis of Macbeth’s personality, undermine his integrity, his noble inner being that turns evil and disastrously impact his mental state. Therefore, the aim is to point out the genesis Macbeth’s character underwent – from ideal to tragic and how this abrupt transition resulted in the tragedy of Macbeth’s fate, that is, how Macbeth’s fate is causally related to his committed misdeeds.

Keywords: Macbeth, tragedy, hero, witches, prophecy, ambition, Lady Macbeth, crime, fate